

בדרך לאיקאה:

השיבה לקראפט מנקודת מבט פסיכואנליטית*

– אסתי הלפרין־מימון ואיילת גונדר־גושן

התבוננות פסיכואנליטית בקראפט מניחה שלא די במונחים מתחום העיצוב, הכלכלה או ביקורת התרבות כדי להסביר את העניין בקראפט, אלא שהבחירה בקראפט עונה על צורך נפשי עמוק הן אצל יוצרו הן אצל רוכשו. בהתבסס על מאמריו של פרויד "האלביתי" (1919) ו"על החולפות" ("On Transience") (1915) נבקש להציע שהבחירה בקראפט קשורה, בין היתר, בהתמודדותו הנפשית של הפרט עם חרדת המוות. בעוד הייצור ההמוני מכחיש את היות האדם בר־חלוף, הוא מעורר את אימת המוות הנלווית לשכפול הנצחי המגולם בו. הבחירה בקראפט מאפשרת לאדם לשכך את אימת השכפול, שהרי הקראפט נתפס כאובייקט ייחודי. ואולם, הקראפט מעמת אותנו עם היבט אחר הכרוך במוות – החולפות. בכך הוא מעורר חרדה מפני הזמן הקצוב לכל אחד מאתנו, חרדה שהייצור ההמוני מצליח להרדים בשכפולו המכני. השפה השיווקית של קטלוג איקאה 2014, המדגישה את הזיקה לעולם הקראפט, תוצג כבבואה למאבק האינטרה־פסיכי שבין שכפול לחד־פעמיות.

אסתי הלפרין־מימון, פסיכולוגית קלינית מומחית. בין חיבוריה: "את מה שותקים האוהבים?" [בתוך]: היסטוריה ותיאוריה: הפרוטוקולים (2014); סיפורה "אמפתיוולוגיה" זכה בפרס מטעם קרן ארדיטי.

איילת גונדר־גושן, פסיכולוגית קלינית בהתמחות באוניברסיטת תל אביב. מרצה בתכנית לתואר שני בעיצוב במכון הטכנולוגי חולון ובבית הספר לקולנוע סם שפיגל. זוכת פרס ספיר לספר ביכורים על הרומן לילה אחד, מרקוביץ'. מחברת הרומן להעיר אריות, שתורגם לכמה שפות. בין מאמריה: "The effect of self monitoring on intimacy [cognition and emotion]."

* המחברות מבקשות להודות לד"ר לירן רזינסקי מאוניברסיטת בר אילן ולמר אלברטו מסצ'יאני מאוניברסיטת תל אביב על הערותיהם המועילות.

אני לא רוצה למות מול עשית מוכספת¹

שאלת היחס שבין אנשים לחפצים זכתה להתייחסות מקיפה בחשיבה הפסיכואנליטית מראשיתה. פסיכואנליטיקאים שונים הציגו עמדות מגוונות בניסיון להתחקות אחר היחסים שבין הנפש לבין האובייקטים החיצוניים לה. נראה כי למרות השונות הגדולה בין הגישות, ניתן לנסח הסכמה אחת: אובייקט לעולם אינו רק אובייקט. הבחירה בחפץ כלשהו, התשוקה לבעלות עליו, היחס הרגשי המתעורר כלפיו – כל אלו חורגים מעבר למאפייניו החומריים של האובייקט ומכוננים את הקשר עמו במישור האינטרה-פסיכי. במסגרת החשיבה על הקראפט, נבקש להציע שעל מנת להבין את המשמעות של אובייקט בעולם, יש לבחון כיצד הוא מתמקם בתוך המערך הנפשי של הפרט.

המסע שלנו יתרחש בדרך לאיקאה, אחד הסמלים המזוהים ביותר עם ייצור המוני. באמצעות עיון בקטלוג איקאה 2014 ובמאמריו של פריד "האלביתי" ו"על החולפות", נבקש להצביע על אופן ייצוגו של הקראפט בתרבות העכשווית, ולהציע כי ייצוג זה פונה במישורין לחרדות העמוקות ביותר של הצרכן העכשווי. על ידי הדגשת הרכיבים הקשורים לקראפט – ייחודיות, חד-פעמיות, מסורתיות ואומנות – קטלוג איקאה מסייע בהכחשת פן מסוים של המוות – האימה המתעוררת לנוכח שכפול ואבדן משמעות.

למות בדרך לאיקאה

איקאה נוסדה ב-1943, ומשווקת ריהוט ביתי לכ־250 חנויות ב־34 מדינות ברחבי העולם. עם השנים הפכה איקאה לסמל הייצור ההמוני היעיל, הכלכלי, וכן לסמל השיבוט הבורגני – כמעט בכל בית אפשר לזהות פריט של איקאה. הפריטים מוכרים, זהים לפריטים המצויים במיליוני בתים אחרים ברחבי העולם המערבי. ואולם, מעניין לגלות כי השעתוק, שבמובנים רבים איקאה מסמלת, עומד בניגוד גמור לכיתוב המלווה את התמונות של המוצרים המוצגים בקטלוג 2014.² הרושם החזותי של הקטלוג נסמך על המופְּרֹוּת, הזהות והתאמות של המוצרים, ואילו הטקסט עצמו עמל במגמה הפוכה, שמבקשת להדגיש היבטים של ייחודיות וחד-פעמיות.

"הנה לכם הבסיס ליצירת פריט ייחודי משלכם לחדר השינה" – זו השורה הפותחת את קטלוג 2014. הקטלוג מתחיל בהזמנה לייחודיות, לבניית זהות

אינדיווידואלית, לכינון תהליך יצירה בזירה שהיא מהאינטימיות ביותר – חדר השינה. בהמשך הקטלוג, מוצע לצרכנים לצבוע בעצמם את השידה העשויה עץ אורן, כדי "להוסיף לה מגע אישי". לאורך הקטלוג חוזרת ונשנית הפנייה הזאת אל הצרכנים: "צרו לעצמכם חדר מיוחד המייצג אתכם!"³ טיפ: מצעים לבנים יכולים לספק בד קנבס נהדר ליצירות האומנות שלכם!" לא די בכך שכל צרכן מכוון אל ההיבט היצירתי והייחודי שלו, אלא שהחברה עצמה מבססת את תדמיתה כבעלת זהות מסורתית ייחודית: "השטיח מספר את סיפור IKEA והינו התגלמות המסורת הסקנדינבית, שכן לכל אחד בשבדיה ישנו סיפור אישי על שטיח טלאים מסוג זה".⁴ הייחודיות נסמכת על מאפיין חשוב: היות הפריט חד-פעמי, חסר תחליף בעולם השכפול ההמוני. לדוגמה, כך מתואר שולחן צד בעמ' 28 של הקטלוג: "דוגמת פורניר עץ הצפצפה מקנה לכל שולחן אופי ייחודי". העיקרון מובנה לאורך הקטלוג כולו: המוצר מזמין לביטוי אינדיווידואלי, הוא עושה זאת באמצעים שונים – היותו תוצר של עבודת יד או בסיס לעבודת יד של הלקוח. איקאה יוצאת מגדרה כדי לעמעם את תחושת השכפול ולשווק ללקוחותיה חוויה של קניית חפצים חד-פעמיים וייחודיים. אבל מה מטריד כל כך בשכפול? מה מקור התשוקה דווקא אל אובייקט הקראפט? מה גורם לחברת איקאה, המזוהה דווקא עם ייצור המוני, להתאמץ ולשזור את המילים "עבודת יד" ו"חד-פעמי" בקטלוג משוכפל המגיע למאות אלפי צרכנים? תשובה על שאלות אלו ניתן אולי למצוא במאמרו פורץ הדרך של פריד "האלביתי",⁴ המתחקה אחר האימה המתעוררת בנו לנוכח המפגש עם כפילות.

אימת הכפיל והזיקה לקראפט

ב"אלביתי", פריד מתמקד בתחושה המגולמת במילה הגרמנית unheimlich: "תחושת הזרות השורה בתוך האינטימי עצמו".⁵ המונח אלביתי מתייחס לאימה המתעוררת בנו דווקא במקום שאמור להיות הנינוח ביותר, כאשר מה שאמור להיות מוכר נראה לפתע זר ומסתורי. פריד מציע כי "האלביתי הוא אותו סוג של מעורר האימה החוזר אל המוכר משכבר, שאנו אמונים עליו מימים ימימה".⁶ בתנאים כלשהם, מה שמוכר לנו עד מאוד יכול להפוך למעורר אימה, זר ומעיק. לדוגמה, כאשר אנו חוזרים שוב ושוב על מילה שגורה ומוכרת כמו "ביצה", בשלב

3. שם, עמ' 14.

4. זיגמונד פריד, "האלביתי" (1919), בתוך: זיגמונד פריד, מבחר כתבים: כרך ח' (תרגום: רות גינבורג, עורך: יצחק בנימיני), תל אביב: רסלינג, 2012.

5. שם, עמ' 7.

6. שם, עמ' 44.

1. שלומי שבן, "איקאה", בתוך: תרגיל בהתעוררות (תקליטור), 2014.

2. <http://onlinecatalogue.ikea.com>

כלשהו המילה המתגלגלת על הלשון מאבדת את משמעותה, הצלילים נפרדים זה מזה, והמוכר הופך לזר. חוויה מטלטלת יותר שמציע פרויד כדוגמה לאלביתני היא מצב של דה'ז'יון, כאשר האמירה "כבר הייתי כאן קודם" טוענת את המופרות במזורות מטרידה.

דימוי הכפיל, מעצם מהותו, מעורר את האימה העמומה שפרויד מתאר ב"אלביתני". הדימוי שמייצג את הישארות הנפש בשכפלו אותה, וכך מבקש להכחיש את המוות, הוא גם הדימוי המבשר את המוות. זאת, משום שכלל שהשכפול נעשה מושלם יותר, לא זו בלבד שהוא משמר ומנציח את הנפש, אלא שהוא גם מכריז על הימחקותה. באופן פרדוקסלי, כאשר הנפש הייחודית משוכפלת ביתר שאת, היא הופכת נטולת חיים. פרויד מציע כי מוטיבים של כפילות מעוררים רושם אלביתני.⁷ המפגש עם הכפיל הוא מפגש עם המוכר, אך המוכר הזה הנו זר ומעורר אימה. בהקשר זה, פרויד מזכיר בספרו את עבודתו של אוטו ראנק, "הכפיל", שבה נטען כי הכפיל היה במקור "הכחשה נמרצת של כוח המוות".⁸ לבסוף, הכפיל הופך ממי שמכחיש את כוחו של המוות למי שהופך "למבשרו האלביתני של המוות", כמילותיו של פרויד.⁹

אימת הכפיל, אותה חוויית אלביתני המתעוררת לנוכח שעתוק, זכתה לאיך ספור ייצוגים באמנות העכשווית. החל במטרופוליס (פריץ לאנג, 1927), עבור בזמנים מודרניים (צ'רלי צ'פלין, 1936) ובוורטיגו (אלפרד היצ'קוק, 1958) וכלה בשלל מותחנים וסרטי אימה, שאמנם זכו להערכה ביקורתית פחותה לעומת שלושת האזכורים הקודמים, אך השפיע שלהם מוכיח שהם נוגעים בלבה של אמת מוכרת בחוויה האנושית. על פי רוב, הרגע המאיים בסרטים האלה הוא הרגע שבו מתעורר חשדו של הגיבור או של הצופה שהדמות שעל המסך אינה אלא כפיל, לאחר שהכפיל טועה טעות כלשהי שמסגירה אותו. אבל הסיבה האמתית לאימה טמונה דווקא באפשרות שהכפיל לא ייכשל לעולם. ואם כך, הרי שהמקור – הסובייקט – הופך חסר ערך, בתהליך פשוט של אינפלציה. הייצור ההמוני מעורר את האימה הכרוכה בהבנה שכולנו ניתנים להחלפה.

האימה המתעוררת לנוכח כפילות שזורה היטב בשירו של שלומי שבן, "איקאה":

[...] הגיהינום אכן קפא והוא מואר היטב
 עולם של כסף ופסטל
 עולם בלי מקח בלי כאב
 והכול באיזון פ נ ט ס ט י
 אנחנו יחד עם הזרם אבל נגד התנועה
 וזה שקרי כמו מראה
 אכזרי כמו מראה
 תראי בייבי
 כל כך הרבה אנחנו [...] ¹⁰

שלומי שבן "לא רוצה למות מול עששית מוכספת". העששיות המיוצרות בייצור המוני מגיחות מפס הייצור בזו אחר זו, כולן זהות, משוכפלות. עובד המפעל אינו שונה מהמוצר המיוצר במפעל, שכן גם הוא ניתן להחלפה בלחיצת כפתור. הצרכן, העומד באיקאה מול שורת פריטים זהים, משוכפלים, בא במגע עם האפשרות שהוא עצמו, בדיוק כמוהם, אינו אלא שכפול – "כל כך הרבה אנחנו".¹¹ הנצחיות של המוצר המשוכפל מהדהדת את שנת הנצח של המוות: מצב נטול שינוי, מתמשך עד אין-סוף.

שטפן צוויג מצייר זאת כך בתארו את משרד הדואר הממשלתי:

דבר שנעלם ואיננו, שב ומופיע בלי שינוי ביום המחרת [...] וכך מונחים תמיד אותם החפצים, תמיד אותם הדפים והעפרונות, תמיד אחרים ואף על פי כן זהים. דבר אינו כלה, דבר אינו מתוסף, זוהי ממשלתם של חיים נעדר שינוי [...] או ליתר דיוק ממשלתו של מוות נעדר שינוי, מתמשך. רק קצב ההתבלות וההתחדשות שונה מחפץ לחפץ, לא גורלם [...] לכיסא הקש קצובות שלוש שנים בטרם יוחלף, לאדם שיכלה את ימי חייו בישיבה עליו – שלושים.¹²

לכאורה, התלישה מממד הזמן פוטר את המוצר המשוכפל מהתמודדות עם המוות בשל ההתחמקות מהקץ. ואולם, בה בעת היא גם מכפיפה אותו לטריטוריה היחידה שבה הזמן חסר משמעות – המוות. לנוכח האימה הזאת, המתעוררת

10. שלומי שבן, "איקאה".

11. שם.

12. שטפן צוויג, הנערה מהדואר, (תרגום: טלי קונס), בן שמון: מודן, 2013, עמ' 8.

7. שם, עמ' 64.

8. שם.

9. שם, עמ' 65.

בפני מוצר משועתק, ניתן להתבונן באופן שבו הקראפט משווק בקטלוג איקאה כאנטיטזה, חד-פעמי וייחודי. אל מול השעתוק הקראפט הוא מעין ממנטו מורי, תזכורת להיותם של החיים בני-חלוף. הצלחת המשוכפלת של איקאה היא בת אלמוות: אין לה תאריך הולדת ואין לה תאריך מיתה, שכן, גם אם תישבר מיד תגיח צלחת אחרת מפס הייצור. אבל דווקא משום כך, הצלחת הזאת חסרת משמעות. מתה עוד בטרם נולדה. לעומתה, הקראפט נתפס כנטוע בזמן. הוא ייחודי, הוא עשוי להיהרס, ולכן מחייב הגנה והשקעה רגשית, היוצרות משמעות הן בעבור הקונה הן בעבור בעל המלאכה.

מן הנאמר עד כה עולה תמונה חלקית, שלפיה הבחירה בקראפט קשורה במישרין לאימה המתעוררת לנוכח השכפול שבייצור ההמוני. הייצור ההמוני מזכיר לאדם את מה שהוא מבקש לשכוח: חוסר המשמעות הכרוך במוות. כתגובת נגד לתזכורת הכאובה הזאת, האדם חותר בהכשתו לעבר אובייקט הקראפט. אלא שכאמור, זו תמונה חלקית בלבד. שכן בה במידה שהקראפט משכך את אימת המוות המגולמת בייצור ההמוני, הוא גם מסמל היבטים אחרים הקשורים למוות ומעלה אותם לתודעה. מאמרו של פרויד "על החולפות" ("On Transience") (1915)¹³ מהווה מסגרת מרתקת לבחינת היחס שבין הקראפט למוות, הן כמבשרו והן כמכחישו.

הקראפט בראי החולפות

לידתו של המאמר "על החולפות" במפגש בין פסיכולוג למשורר. השניים – פרויד וככל הנראה רילקה¹⁴ – יוצאים יחד לטיול באלפים, טיול שמותיר בפרויד רשמים עמוקים. פרויד מתאר כיצד התפעל רילקה מהיופי שהקיף אותם, אך לא מצא בו כל שמחה. להפך: רילקה היה המום מכך שגורלו של כל היופי הזה הוא כיליון, שהוא עתיד להיכחד עם בוא החורף. גם יצירי האדם כולם, במלוא יפעתם והאהבה שהם מלבים, נדמו בעיניו חסרי ערך בשל קיומם הארעי.

בהמשך חיבור קצר זה פרויד מעלה את הסברה כי ארעיותו של היופי מעוררת שני דחפים מנוגדים בנפש האדם. האחד הוא כאב, המלווה בהשלמה בדבר הסוף הידוע, ואילו האחר הוא כמיהה למאבק: להכחיש את חוקי הטבע האימתניים

ולהתנגח בהם בכל הכוח. תנועה זו, בין קבלת המציאות המרה לבין הכחשתה מכוח המשאלה לנצחיות, היא אולי תמצית ההתמודדות הנפשית עם המוות. פרויד מתאר את היות היופי ברי-חלוף – החולפות – כמאפיין שלא רק שאינו גורע מערכו של היופי, אלא להפך, מעצים את ערכו ובעקבות זאת את ההנאה ממנו. ואולם, בו בזמן הוא מצביע על כך שאותה החולפות מעוררת רגשות של אָבּל, ובכך פוגמת בחוויית ההנאה. פרויד מקביל בין ארעיותו של הטבע לארעיותם של תוצרי התרבות, בהם הישגים רוחניים וחפצי אמנות דוממים. בכל המקרים האלה, ערכו של הסופי מועצם על ידי עצם היותו סופי. עם זאת, לצד הערך שהסופיות תורמת, היא גם מניבה תחושת אָבּל הכרוכה בפרידה הצפויה. פרויד מציע כי מה שנותר מכל דבר – טבע, רוח וחומר – אינו הדבר עצמו, אלא האהבה שהושקעה בו והמשמעות שנוצקה לתוכו. מה שהתרנו לו להיות בעבורנו.

נניח רגע את פרויד ורילקה בהרי האלפים, ונשוב להתבונן במקום הנרחב שהוקדש לקראפט בקטלוג איקאה 2014. בשונה מהייצור ההמוני, הקראפט אינו מכחיש את החולפות. אדרבה, הוא מנכיח אותה ביתר שאת. במובן זה, הקראפט מהווה תזכורת בוטה לכל מה שהשכפול מבקש להשכיח. הייצור ההמוני משחרר את האדם מהתזכורת המתמדת למוות המגולמת בקראפט. הקראפט מהדהד את המוות כי לקראפט, בשונה מתוצר המפעל, יש תאריך תפוגה. כאשר יגיע יומו להישבר, להיקרע, להיחרב, לא יהיה ניתן להמירו באחר זהה לו. הוא חד-פעמי, נטוע בזמן, וככזה – הוא מהווה תזכורת לפגיעותנו אנו בפני אותם תהליכים של חורבן וריקבון שהייצור ההמוני מצליח להכחיש.

השעתוק מכחיש את גורם הזמן, הכרוך במוות, ומציע נצח משוכפל, ואילו הקראפט דווקא מעלה למודעות גורמים כגון זמן, חורבן וחולפות. אם כן, ניתן לתהות על פשר הבחירה בקראפט, שהרי איזו סיבה ישנה לחיפוש תזכורות להיותנו בני-חלוף? ואולם, ייתכן כי דווקא ההתמודדות עם הקץ, לעומת הפניית העורף כלפיו, היא שמאפשרת לאדם לכונן את עצמו כסובייקט מתאבל, המכיר בזמניותו ונאבק למצוא משמעות במסגרת אותה הזמניות עצמה.¹⁵ כך, הארעיות, התזכורת למוות שמצויה בקראפט, עלולה להוביל לאימה משתקת – אך גם לפרץ של חיות, יצירה ומשמעות.

¹³ Sigmund Freud, "On Transience" (1915), in: James Strachey et al. (eds.), *The Standard Edition of the Complete Psychological Works of Sigmund Freud*, Vol. 14, London: Hogarth Press, 1953-1974, pp. 305-308

¹⁴ Herbert Lehmann, "A Conversation between Freud and Rilke", *The Psychoanalytic Quarterly*, Vol. 35 (1996): 423-427

¹⁵ "On Transience"; Freud, ז'אן-פול סארטר, האקזיסטנציאליזם הוא הומניזם, [תרגום: יעקב גולומב], ירושלים: כרמל, 1988.

הדיאלקטיקה הפנימית ביחס למוות

בבואנו לדון בצורך הנפשי המניע את הבחירה בקראפט לעומת הייצור ההמוני, נבקש לטעון כי אובייקטים שונים במציאות חיינו מהווים תזכורת להיבטים שונים הכרוכים במוות. הקראפט והייצור ההמוני מייצגים, כל אחד בתורו, היבט אחד הקשור למוות, בה במידה שהם מכחישים היבט אחר הכרוך בו. כלומר, כל אחד מאופני הייצור מגלם תכונה כלשהי המאפיינת את המוות, ומהות זו היא שתורמת להכחשת התכונה המתעוררת לנוכח אופן הייצור האחר. תנועה זו שבין מודעות להכחשה היא תהליך דיאלקטי ביסודו – תזוזת יתר לעבר קצה אחד מעוררת תגובת נגד, המשלחת את האדם אל הקצה האחר. בהמשך לויניקוט, אוגדן מסביר כי התהליך הדיאלקטי נע לקראת אינטגרציה, אך האינטגרציה יוצרת ניגוד דיאלקטי חדש ומתח דינמי נוסף.¹⁶ אם כן, תנועה מעין זו, שבין ידיעה להכחשה ביחס למושג המוות, היא מרכזית בתהליך העיבוד הנפשי של המוות. לפיכך, נוכל להציע כי הבחירה בקראפט מהווה הגנה מפני האימה המתעוררת אל מול היבט המוות המיוצג בייצור ההמוני השליט בימינו. זאת, במחיר ההעלאה למודעות של היבט מאיים אחר הקשור למוות, שהייצור ההמוני מכחיש.

מכאן, שהקראפט והייצור ההמוני מהווים בו בזמן הגנה מפני אימת המוות בד בבד עם היותם גורם מעורר של אותה האימה ממש. במישור ההגנתי, קל לראות בפסי הייצור היעילים והבוהקים קריאת תיגר בפני המוות. האדם משכלל את יכולתו ליצור ועושה זאת בהיקף עצום, המתקרב רק לזה של בורא עולם. שום דבר אינו יכול להתקלקל באמת, להישבר באמת, להיחרב באמת – שהרי מיד ניתן להחליפו באחר, זהה לחלוטין לקודמו. הייצור ההמוני מסייע למנגנוני ההגנה של הפרט להכחיש את אחד המאפיינים המובהקים ביותר של המוות, הלוא הוא הזמן. שעתוק משמעו ניצחון על החורבן שהזמן מביא עמו. לדוגמה, כך מתאר שטפן צוויג ברומן הנערה מהדואר את המשרד הממשלתי כמקום שבו "החוק הנצחי של היווצרות וכליון, כוחו אינו עומד לו", משום ש"תחת כל חפץ שמתבלה או אובד, יוזמן ויסופק פריט אחר, זהה לחלוטין".¹⁷ אבל, כמו תמיד בדיאלקטיקה הפרוידיאנית, להצגה זו של הייצור ההמוני כהגנה מפני המוות ישנה גם תמונת ראי. בה במידה שפסי הייצור מכחישים היבטים אחדים של המוות, הם מעוררים

את המודעות בנוגע להיבטים אחרים של המוות. כך שבה האימה ומתעוררת, לעתים ביתר שאת.

הדיאלקטיקה הפנימית שמאפיינת את התגובה הנפשית כלפי הייצור ההמוני מתחוללת גם בנוגע לקראפט: גם כאן אנו עדים לכוראוגרפיה מסובכת שבין מודעות להכחשה. בד בבד עם התביעה להישיר מבט אל הזמניות כמבטאת היבט של המוות, הקראפט גם כולל ניסיון להעלים היבטים אחרים הנוגעים למוות. בראש ובראשונה, הקראפט מתכחש לקינתו של קוהלת "הכל הבל" ולביטול הערך הכרוך במוות בבחינת "הכול שווים בפני המוות". הייצור ההמוני חי בשלום עם ההיבט הזה, המגולם בתהליך השכפול, אך לעומתו, הקראפט עושה הכול על מנת להסיט ממנו את הזרקור. בני אדם מתנחמים במחשבה שאין להם תחליף, שהם בעלי ערך ייחודי בשל היותם מי שהם. הקראפט מבטא בדיוק את הערכים האלה. כך, גם בקטלוג איקאה, הקראפט עשוי לשרת את המשאלה להכחיש את המוות באמצעות העמדת פנים שלחפצים – ולאנשים האוחזים בהם – יש ערך ומשמעות ייחודית, שהם חסרי תחליף.

סיכום

במאמר זה נבחנה הבחירה במוצרי קראפט על פני מוצרי הייצור ההמוני מנקודת מבט פסיכואנליטית, בזיקה לתפיסת המוות הפרוידיאנית. הוצע שהקראפט והייצור ההמוני מהווים שני קטבים מנוגדים המייצגים היבטים שונים הקשורים למוות, כאשר כל אחד מהם מכחיש את ההיבט המיוצג בידי האחר. כך מתחוללת בנפש תנועה דיאלקטית בין מודעות להיבט אחד של המוות לבין הכחשת היבט אחר שלו. הייצור ההמוני מכחיש את היות האדם ברחלוף ונדון לכליון, אך הוא גם מעורר את אימת האלביתי – אימת המוות הכרוכה באבדן העצמיות של שכפול נצחי. מנגד, הבחירה בקראפט מאפשרת לאדם לשכך את אימת האלביתי, שהרי הקראפט הוא אובייקט חד-פעמי, ייחודי. כך, הקראפט מכחיש את חוסר הערך ואבדן הייחודיות הכרוכים במוות. מנגד, הקראפט מחייב את האוחז בו להביט בעיניים פקוחות בהיבט אחר הכרוך במוות – החולפיות. בכך הוא מעורר חרדה מפני הזמן הקצוב לכל אחד מאתנו – החרדה שהייצור ההמוני מצליח להרדים בשכפול שאינו נתון לחסדי הזמן. קטלוג איקאה 2014 והתיאור הנרחב הקשור לקראפט המצוי בו הוצג כבבואה לדיאלקטיקה פנימית זו. עיון פסיכואנליטי בקטלוג מעלה את האפשרות שהאובייקטים שבידינו יקרים לנו לא בגלל מה שהם, אלא בגלל מה שהם יכולים לגלות לנו על עצמנו.

16. תומס הי אוגדן, מצע הנפש, (תרגום: איריס רילוב), תל אביב: תולעת ספרים, 2003, עמ' 164-177. בהמשך לויניקוט, אוגדן מתאר את חשיבות התהליך הדיאלקטי בבניית מרחב פוטנציאלי, בתנועה לעבר אינטגרציה ויצירת סובייקטיביות. בתהליך הדיאלקטי מתקיים מתח בין מציאות לפנטזיה, העומד בבסיס יצירתו ושימורו של המרחב הפוטנציאלי, כמאפשר יכולת למשחק, יצירתיות, סובייקטיביות, הסמלה ורמות שונות של מודעות עצמית.
17. צוויג, הנערה מהדואר, עמ' 7.